BIBLIOTECA PÚBLICA SANT GREGORI MIQUEL MARTí I POL

Recull de Premsa de la Vall del Llémena

Font: Revista del Baix Empordà Plana: 56--59 Núm:48-
Any XII març 2015

El Tema

El megalitisme i l'Ardenya

Jordi Casadevall Oliveras

L'Ardenya o massís de Cadiretes és la serralada granítica de frontera entre el Baix Empordà, la Selva i el Gironès, entre el sud del Ridaura i la riera de Tossa, de particulars essències naturals i culturals. Uns territoris durs, modelats pels elements i els temps, amb vistes, cales i paisatges de contrast de bellesa extrema.

Un dels trets diferencials que s'ha destacat en la recerca arqueològica d'aquesta serra és la identificació d'un megalitisme característic, on els dòlmens per a l'enterrament dels morts per inhumació de diversa tipologia (aquestes galeries i estructures monumentals amb lloses de pedra), són substituïts per coves i abrics sepulcrals, i el que anomenem paradòlmens, però amb una notable presència de menhirs. Com a altres àrees megalítiques, en coneixem millor les sepultures que els poblats dels seus constructors, tot i que sabem que estarien emplaçats en llocs propers, i en coneixem algunes troballes en superfície: jaciment del Tranquinell, riera Xatart, a Llagostera...

Cal tenir present que aquesta forma d'arquitectura funerària és un fenomen socio-cultural complex que perviu durant dos mil·lennis, és a dir entre el IV i el II mil·lenni aC, entre el neolític mitjà (3800 aC) i l'aparició del coure i els primers treballs en metal·lúrgia, i d'alguna manera sembla continuar durant l'edat del bronze (1800-700 aC) fins l'aparició del ferro, que canvia el ritual cap a la incineració dels cadàvers. Es tracta d'un llarg període que es presenta confós per la diversitat de dades inconnexes, la manca de jaciments coneguts ben excavats i per ser ja en si un període de forts canvis transicionals en l'economia i la societat d'aquests grups humans.

El fenomen del megalitisme es troba a gran part de l'Europa Occidental, i encara que van ser rescatats pel coneixement científic a finals del segle XIX, aquests monuments funeraris per la seva especial vistositat d'alguna manera pervisqueren en la memòria popular i el paisatge quotidià al llarg dels segles. Malauradament, la majoria d'aquests monuments foren saquejats i buidats d'antic, reutilitzats, enderrocats, i per això les restes trobades són poques, parcials i d'interpretació a cops dubtosa. L'acidesa dels terrenys no ha ajudat gaire en la conservació d'ossos i altres restes biològiques que ens donarien dades crucials per entendre la seva evolució.

Menhir del Terme Gros a Santa Cristina d'Aro.
Foto: Xavier Niell.

BIBLIOTECA PÚBLICA
SANT GREGORI
MIQUEL
MARTÍ
I POL

Recull de Premsa de la Vall del Llémena

Les societats humanes constructores de megàlits practicaven ja l'agricultura i la ramaderia, i per tant, són sedentàries i adaptades als cicles anuals de les estacions i el treball de la terra, i amb una organització social familiar més complexa i organitzada que a les bandes de caçadors recol·lectors precedents. La seva situació topogràfica a les muntanyes del nostre país ha fet parlar alguns autors d'una economia de pastors molt vinculada a la ramaderia, i amb una agricultura més incipient.

La seva singularitat, l'orientació, la seva funció sepulcral, les primeres interpretacions i la monumentalitat d'aquestes estructures de pedra han despertat de sempre la imaginació humana cap a rituals de druides celtes, solsticis i cicles solars i lunars, o bé cerimònies religioses i màgiques. El paisatge oníric, en el cas de l'Ardenya, hi ajuda.

Sens dubte, la pràctica del ritual funerari de la inhumació col·lectiva amb aixovar en els megàlits ens parla d'unes creences religioses molt arrelades en la creença del més enllà.

Irònicament, una societat post-industrial com la nostra actual, que no troba espai per a la mort ni pel dol, i on els costums funeraris estan evolucionant amb rapidesa, pot fer reflexionar davant d'aquestes sepultures col·lectives d'inhumació. És donar continuïtat al passat fent que esdevingui present com a eina de pensament crític.

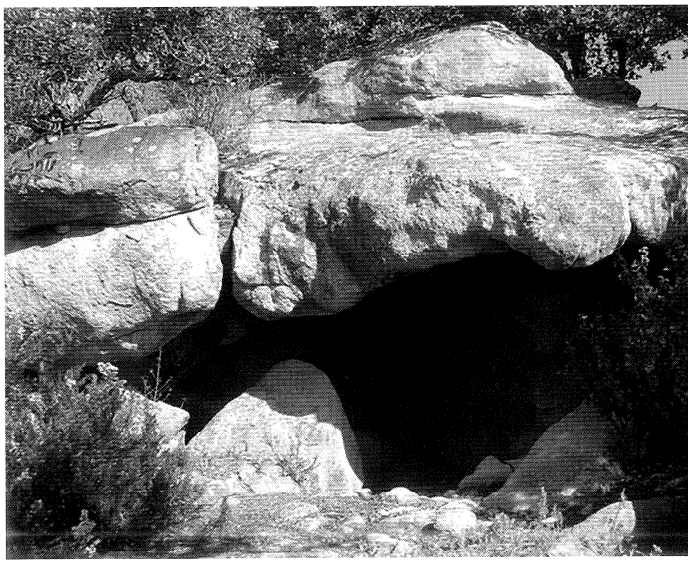
Les zones més interessants per diversitat i acumulació de restes a l'Ardenya estan a l'àrea del puig Gros a Sant Feliu, als entorns de Solius i a Cadiretes, a la part més alta de la serra.

Us convido a entrar i descobrir dins l'Ardenya aquesta arquitectura monumental i mítica, on a cada visita en marxar, tot voleiant per l'enigmàtic paisatge de granits de formes impossibles i capricioses, sentireu que en deixeu enrere molts encara per descobrir.

Els menhirs

L'Ardenya ens proporciona la presència notable d'aquestes grans "pedres dretes" de significat sens dubte immaterial, simbòlic, que la ciència ha relacionat com a fites territorials de grups humans, o com a espais sacres o d'ús social cerimonial i de reunió. Se situen normalment en espais visibles, planers o fins i tot dominants. Sovint prop d'altres megàlits amb funció sepulcral. A l'Ardenya els que coneixem són de mida mitjana, a l'entorn dels 2 metres d'alçada. Per la seva forma es classifiquen en antropomorfs (can Llaurador, Montllor, Montagut), fal·liformes (menhirs del Terme Gros, d'en Llach) o en forma d'estela (de l'Avi).

És especialment significativa la concentració que trobem a l'entorn del cim de Cadiretes, a la part més alta d'aquestes muntanyes.

Paradolmen del Turó de l'Àliga a Sant. Feliu de Guíxols. Foto: Xevi Niell.

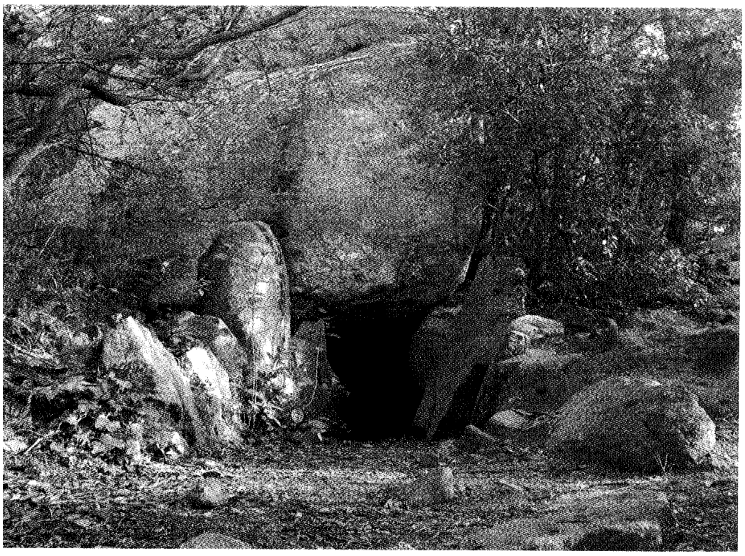
Els paradòlmens, cistes megalítiques, coves artificials i abrics sepulcrals

La substitució dels clàssics dòlmens conformats per grans lloses de pedra formant estructures i galeries closes complexes a l'Ardenya, se substitueix per l'aprofitament del relleu natural modelat per l'erosió, més o menys retocat per l'acció humana, fins a conformar habitacles per a les sepultures. És significativa la pràctica de la inhumació col·lectiva, que ens porta a pensar en grups humans amb forta consciència d'unitat.

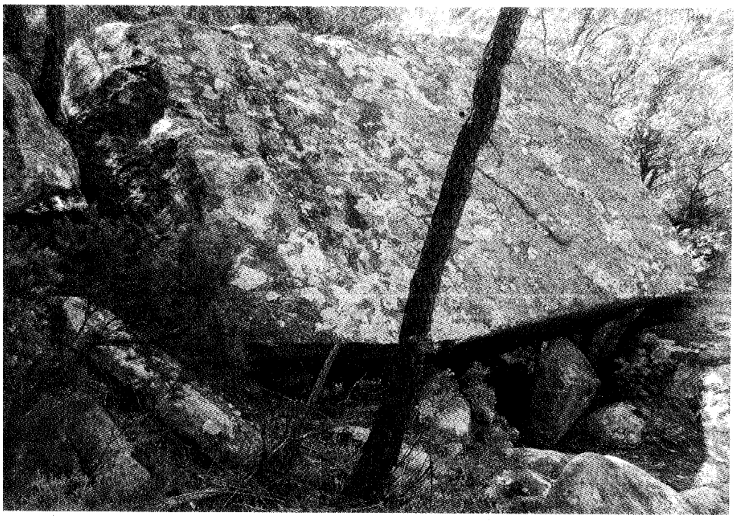
Es coneixen a l'Ardenya algunes cistes megalítiques (petits dòlmens rectangulars de cambra conformats per lloses). Datarien del període més antic del megalitisme, i la recent excavació de la roca de l'Ivet ens dóna noves perspectives a la zona.

En cas dels paradòlmens, s'aprofiten grans blocs erràtics de granit com a base superior per excavar-hi a sota el que serà la cambra sepulcral pròpiament dita, que es delimita amb altres lloses verticals o murs de pedra seca, i que molts cops es completa amb l'adequació d'un corredor d'entrada a la manera dels dòlmens. Solen datar-se al neolític final-calcolític (2500-1800 aC). Com a la resta de construccions megalítiques sepulcrals, s'hi practicà el ritual funerari de la inhumació acompanyada d'aixovars conformats per eines d'ús quotidià com ara punxons d'os, puntes de fletxa o fulles de ganivet en sílex, denes de collarets, estris de ceràmica, o bé objectes de metall en els darrers períodes.

BIBLIOTECA PÚBLICA
SANT GREGORI
MIQUEL
MARTí
I POL

Paradolmen de Pedra-sobre-altra a Tossa de Mar.
Foto: Jordi Andreu.

Paradolmen del Mas Assols a Sant Feliu de Guíxols.
Foto: Xevi Niell

La descoberta del paradolmen del Mas Assols per Lluis Esteva, a Sant Feliu, va propiciar la millor identificació d'aquesta manifestació singular del megalitisme a l'Ardenya. En tenim variats exemples: el citat del Mas Assols i el del Turó de l'Àliga a Sant Feliu de Guíxols, i els d'en García, de les Rates o el més espectacular dels coneguts: el paradolmen de Pedra-sobre-altra, tots tres a prop de Cadiretes, i ja dins el terme de Tossa de Mar.

Entre les coves artificials o hipogeus del massís destaquen la cova de Sa Tuna i la cova dels Moros (Solius) conegudes d'antic, i també dins a l'Ardenya, però ja al terme de Llagostera, la cova del Mas Rissec. En aquest cas es tracta de veritables coves de mida reduïda tallades de manera artificial a la dura roca fins a conformar una cavitat de planta ovalada i secció circular. La ranura que s'observa a les entrades de Sa Tuna i del Mas Rissec ens documenta la llosa que feia de porta i que no s'ha conservat. L'excavació de Lluís Esteva a la del Mas Rissec l'any 1978, amb troballes atribuïbles al III mil·lenni aC de ceràmica a mà i eines de sílex, permeté de testimoniar un ús sepulcral durant el calcolític,tal com es documenta a altres zones de la Mediterrània occidental.

Un abric sepulcral pot ser qualsevol escletxa rocosa aprofitada per dipositar-hi els cossos a inhumar.

Les roques amb inscultures

Ja ningú no dubta de relacionar les roques amb cassoletes i signes ideogràfics al fenomen dels megàlits. Apareixen aquí i allà, esculpits en menhirs, a les llosses dels megàlits, i en pedres i afloraments de roca de llocs dominants. Moltes vegades apareixen cassoletes unides per reguerons i signes abstractes diversos. Es tracta de gravats abstractes fets per repicat, que al granit de l'Ardenya o del sud de les Gavarres es poden presentar poc definits i mig esborrats.

Quan no acompanyen un dolmen o un menhir es presenten en llocs de visibilitat territorial i, encara que el seu significat també se'ns escapa, es també evident el seu significat simbòlic. Aquests fets han donat peu a diferents interpretacions, sovint enginyoses.

Significativa és l'anomenada pedra dels sacrificis de Can Cabanyes (Llagostera), encara que l'elaboració d'un catàleg creiem que en farien aflorar moltes més.

Una herència patrimonial poc protegida

Cal reactualitzar i aplegar les dades i la coneixença que tenim avui del megalitisme de l'Ardenya, i activar-ne una difusió ben documentada per tal de contribuir a la comprensió i perduració d'aquestes restes.

L'any 2000 el Clup Alpí Palamós iniciava els itineraris megalítics a les Gavarres, que aviat es va desplaçar també a la veïna Ardenya. A la colla incombustible i apassionada d'en Remi Serra, la Mari Luz Bao i en Pere Parra, i amb l'ajuda de tota l'entitat, els devem quinze edicions d'aquesta iniciativa combinada del millor esperit excursionista i la difusió patrimonial. Concretament, quatre edicions han transcorregut per l'Ardenya: la vuitena al sector de Solius i Pedralta, la novena a la rodalia del cim de Cadiretes, la dotzena pels vessants del puig Gros a Sant Feliu, i la quinzena i última als contraforts de Cadiretes per conèixer la recent recerca a la

BIBLIOTECA PÚBLICA
SANT GREGORI
MIQUEL
MARTí
I POL

La cova del Collet de la Mare de Déu i la cova del Puig Gros a Sant Feliu de Guíxols. Fotos: Xevi Niell.

cista de les Roques de l'Ivet a càrrec de l'arqueòleg Xavier Niell. Per començar a conèixer aquest megalitisme a la serra, la dotzena que transcorre a l'entorn del puig Gros de Sant Feliu de Guíxols, és una bona proposta, tant per la diversitat de restes, com per les vistes i paisatges a descobrir.

Una vegada més la societat civil, en la forma d'entitats com són els grups excursionistes o persones en la seva recerca inquieta particular, han estat per la reivindicació i la difusió d'aquest fràgil Patrimoni. L'abandonament a la segona meitat del segle XX de les feines del bosc i de les terres menys productives de la baixa i mitja muntanya han creat al nostre país grans espais naturals econòmicament marginals, i de gestió complexa, malgrat la seva enorme potencialitat natural, cultural i turística. Allunyats, embardissats, amagats i poc senyalitzats, majoritàriament situats en propietats privades, i a vegades integrats en urbanitzacions del franquisme tardà, els nostres megàlits corren risc de desaparèixer sense polítiques constants d'estudi, protecció i difusió.

La intensa activitat prospectora a la recerca de noves restes a les Gavarres i l'Ardenya entre les dècades de 1950 i 1980 a càrrec de Lluís Esteva, Pere Caner i Esteve Fa, i tants altres col·laboradors, no ha tingut una continuïtat regular. L'escassa inversió en cultura i patrimoni, i la molt relativa professionalització de l'arqueologia al nostre país sens dubte hi tenen a veure.

L'excavació el 2013 de la cista de la Roca de l'Ivet (Llagostera) i les recerques de l'arqueòleg Xavier Niell, així com les intervencions a les veïnes Gavarres, al sector de Fitor, per part de l'UAB i el Consorci de les Gavarres, han d'obrir una nova etapa per evitar la degradació i pèrdua per sempre més d'aquestes característiques construccions prehistòriques. La senyalització i adequació de l'accés a aquestes restes, així com la confecció de guies i itineraris educatius guiats, en paper i adaptats a les noves tecnologies, és sens dubte el camí a seguir. I no hem de descartar que noves troballes ens capgirin el que coneixem fins ara.

Per saber-ne més

- F. AICART, *Agustí Casas i l'arqueologia de les Gavarres*, Biblioteca Lluís Esteva, 2006.

Una interesant crònica dels temps pioners de l'arqueologia i els inicis de la recerca megalítica a les nostres contrades.

- J. Tarrús, J. Badia, B. Bofarull, E. Carreras i M-D Piñero, *Dòlmens i Menhirs. 48 monuments megalítics del Baix Empordà, el Gironès i la Selva*, 1990.

Una guia clàssica per endinsar-se en aquesta suggestiva i enigmàtica part de la prehistòria.

FJ Funerària Juanals
TANATORI - CREMATORI
SERVEI PERMANENT - Tel. 972 32 22 82
CALONGE, SANT ANTONI, CASTELL-PLATJA D'ARO, SANTA CRISTINA D'ARO I SANT FELIU DE GUÍXOLS
Gestionem les defuncions d'aquestes poblacions a qualsevol hospital, clínica o residència geriàtrica de la província
Avda. Catalunya, 150 - Sant Feliu de Guíxols
Tels. 972 32 22 82 - 972 32 88 55 Fax 972 82 14 50

Accidents, divorcis, herències, negligències, reclamacions,...
BONETADVOCAT*
Xavier Bonet Perpinyà
Plaça Catalunya, 28, 2on pis
17002 Girona
Tel. **972 416 690**
www.bonetadvocat.cat